

Karel Vodička, Ladislav Cabada:

**POLITICKÝ SYSTÉM ČESKÉ
REPUBLICKY.**

Historie a současnost.

Praha: Portál, 2003, 351 stran.

Narozdíl od naprosté většiny transformujících se tzv. postkomunistických států střední a jihovýchodní Evropy postrádala až donedávna česká politologie i širší veřejnost publikaci, která by se pokusila zmapovat uceleným a přehledným způsobem podobu a fungování politického systému České republiky. Podobně jako v české historiografii, kde – například ve srovnání s polským dějepiscetvím – z různých důvodů takřka abscentuje zájem o české dějiny po roce 1989, i česká politická věda nebyla zatím s to s výjimkou řady článků nerovnoměrné kvality představit dílo, které by český politický systém komplexně zpracovávalo. První knihou tohoto druhu je právě recenzovaná práce Karla Vodičky a Ladislava Cabady. Vzhledem k tomu, že bych se v této recenzi chtěl věnovat spíše věcem, které pokládám za nedostatky knihy, pokládám za nezbytné předem vyslovit názor, že recenzovaná práce je vzhledem ke svému novátorskému tématu nesporně kvalitním a přínosným dílem a cílem poukázání na některé nedostatky není v žádném případě kritika práce jako celku.

První část knihy se věnuje historickému vývoji českého politického systému v letech 1918–1989. Již samo časové vymezení je do značné míry problematické, neboť nezohledňuje skutečnost, že k prvotní postupné demokratizaci a pluralizaci české politiky došlo již dlouho před rokem 1918 a minimálně od počátku 60. let 19. století se začala utvářet moderní česká politika v rámci Habsburské monarchie, respektive její předlitavské části. Tuto mezeru nemůže adekvátně nahradit ani popis situace za první světové války a domá-

cího i zahraničního odboje. Sympatické na kapitole věnované první republice (L. Cabada) je bezesporu to, že nezůstává uzavřena v klasických schématech líčících první československou republiku takřka jako dokonalou demokracii bez jakékoliv chyby. Autor oprávněně poukazuje na národnostní nesoulad v meziválečné ČSR a kritizuje výsledky oficiální doktríny českoslovakismu. Rovněž oprávněně poukazuje na celou řadu diskrepancí mezi ústavou z roku 1920 a ústavní realitou. Rozdíly mezi teorií a praxí byly opět nejlépe viditelné v národnostní otázce, ale deformován byl i československý parlamentarismus. Jen není dost dobře možné obejít při výkladu prvorepublikové reality vysvětlení pojmu „Hrad“ a zhodnocení jeho role na tvorbu československé politiky tak, jak to bohužel udělal autor. Již v souvislosti s první republikou se rovněž nabízí otázka, zda bylo zcela nezbytné redukovat pasáže věnované legislativě, exekutivě a judikativě na pouhé dvě strany textu a věnovat dalších osm stran problematice veřejné správy a samosprávy. Tento postup by za určitých okolností mohl být pochopitelný, bylo by však nutno vysvětlit pohnutky, které autora k němu vedly. Jako závažnější nedostatek historické části práce je ovšem nutno spatřovat naprostou absenci jakýchkoliv informací o politickém systému tzv. druhé republiky, protektorátu a období let 1945–1948. Přitom již protektorátní vývoj a zejména události let 1945–1948 v celé řadě věcí znamenaly zřetelný předstupeň pozdějšímu reálně socialistickému režimu.

Naproti tomu kapitola věnovaná období komunistického panství (K. Vodička) je možná až zbytečně dlouhá a podrobná. Vedle pouze heslovitého vylíčení mocenského vzestupu KSČ v letech 1945–1948 a vývoje strany do roku 1989 obsahuje kapitola i pokus o výklad komunistické ideologie (s. 53). Není bohužel možné ubránit se dojmu, že by si tato problematika zasloužila pečlivější ideologicko-programové vymezení. Kvalitně jsou naproti tomu popsány základní principy fungování

komunistického systému, jeho instituce i procesy („demokratický centralismus“, socialistická ekonomika, quasifederalismus, organizace KSČ a její kádrová politika atd.). Kapitola obsahuje i popis nejvýznamnějších opozičních hnutí, ovšem o některých iniciativách přináší pouze velmi kusé informace (např. České děti), byť není problém nalézt více i ve standardních dějepisných příručkách. Teprve po těchto pasážích je poněkud nelogicky zařazen text o ústavním systému ČSSR, přičemž znovu je nesmyslně velký prostor věnován problematice národních výborů, které (narozdíl od prvorepublikových orgánů obcí) nepředstavovaly reálně nic jiného než místní převodové páky centrálních státně-stranických rozhodnutí.

Ke komunistickému systému se vrací i následující kapitola, v níž se Karel Vodička pokouší vysvětlit příčiny zhroutení komunistického systému. Nelze se ubránit dojmu, že Vodičkovy vysvětlení prostřednictvím „motivační dekrešence“ je hrubým zjednodušením skutečnosti hraničícím s ekonomickým determinismem zaměřujícím příčiny s následky. Vodička pomíjí politický a společenský kontext úpadku a pádu komunistického systému a vůbec nezohledňuje ani vývoj mezinárodního prostředí ve druhé polovině 80. let.

Poslední historicky orientovaná kapitola se věnuje vzniku současného pluralitního politického systému a procesu rozpadu československé federace. Vcelku plastický, podrobný a v mezích možnosti objektivní popis a analýza těchto procesů je bohužel doprovázena některými opomenutími. Není například jasné, proč nebyla jako produkt rozpadu OF zmíněna i ODA (s. 121). Polemizovat je možné i s názorem o „nepochybnosti“ ztráty pro oba národy, která měla vzniknout rozpadem ČSFR (s. 130).

Jestliže historická část představuje relativně nejslabší část knihy, pak kapitoly věnované současnému českému politickému systému je možno pokládat za zdařilé. Druhá

část knihy se zabývá základními principy politického systému (autor Karel Vodička). Autor konstatuje, že ČR ještě nedosáhla demokratické konsolidace, domnívám se však, že existuje celá řada důvodů pro optimističtější hodnocení míry konsolidace současné české demokracie. Podobně diskutabilní je opakující se tvrzení, že návrh změny volebního zákona ODS-ČSSD z roku 2000 šel proti české ústavě a porušoval její ustanovení o volné soutěži politických stran a poměrném volebním systému (s. 159). Bez ohledu na výrok ústavního soudu není tato otázka jednoduše posouditelná a ani v české politologické obci nepanuje konsensus ohledně hodnocení tohoto návrhu. Bylo by korektní probíhající politologickou diskusi alespoň naznačit.

Zajímavá je třetí část knihy „Občané a politika“ (L. Cabada), která se věnuje české politické kultuře. Již počáteční terminologické napětí mezi „politickou kulturou“ a „národními vlastnostmi“ poukazuje samo o sobě k ambivalenci středoevropské politické kultury, která se utváří v napětí mezi národem a občanskostí. Cabada zde nastiňuje historické podmínky české politické kultury, poukazuje na mýty české národní výjimečnosti a pocitu jedinečnosti, zamýšlí se nad rozdíly mezi českou a slovenskou politickou kulturou. Analyzuje v této souvislosti projevy českého nacionalismu, které nalezly svůj výraz zejména v neoprávněném pocitu supremacie nad Slováký. Cabada se rovněž zamýšlí nad proměnami české politické kultury po roce 1989, popisuje její pragmatický charakter a všimá si i deficitů v obnovování české občanské společnosti. V této souvislosti je potřeba kladně ocenit, že autor pojem občanské společnosti zbytečně neideologizuje. Za největší nedostatek označuje oprávněně nízkou míru politické participace Čechů, v čemž spatřuje rezidua tradičního paternalismu. (s. 178–9) Určitý problém je pouze v tom, že nejnovější data, kterými Cabada svoje úvahy ilustruje, pocházejí z roku 1997 a od té doby se mohla celá řada jevů změnit či alespoň posunout.

Čtvrtá část knihy se věnuje roli organizovaných zájmů v českém politickém procesu. Autorem kapitoly o zájmových skupinách je Karel Vodička. I tato kapitola bohužel pracuje se starými daty (poslední z roku 1997), výklad není možno zejména v pasážích věnovaných zaměstnavatelským svazům a profesním komorám považovat za dostatečný. Ladislav Cabada se v následující kapitole zabýval systémem politických stran. I v této kvalitně napsané kapitole je pár nepřesností. ODS není možné označit jednoznačně jako euroskeptickou stranu (s. 212), byť některá její křídla tuto tendenci mají. Otázkou také je, proč je mezi hlavní politické strany zahrnuto také OF. Jednak tato formace již zanikla, jednak se nejednalo o politickou stranu v klasickém slova smyslu a její proměnlivé dědictví reprezentovalo a reprezentuje celá řada subjektů. V kapitole věnované roli hromadných sdělovacích prostředků (Karel Vodička) lze diskutovat o tom, zda lze novou úpravu přidělování licencí na televizní vysílání interpretovat pouze jako vítězství zájmových skupin kolem TV Nova (s. 235), nebo zda je možné vnímat tuto úpravu také jako pokus o žádoucí stabilizaci českého mediálního prostředí.

Pátá a šestá část knihy (Karel Vodička, spoluautorem některých pasáží byl Karel Šimka) představují kvalitním uceleným způsobem ústavní instituce, jejich kompetence a vzájemné vazby a to nejen na celostátní rovině, ale také na rovině komunální a regionální politiky.

Závěrečná část (Karel Vodička) se pokouší o bilanci a srovnání české transformace ve středoevropském kontextu. Ani zde se není možné vyhnout některým pochybnostem. Podle mého soudu není možné říci, že transformace v Chorvatsku byla jednoznačně řízena komunistickými elitami (s. 309). Hrubou chybou je také tvrzení, že Litevci upírají svým národnostním menšinám plná občanská práva (s. 314), naopak, jako jediný z pobaltských států přiznali plná občanská práva litevským Rusům i Polákům již těsně po nabytí samo-

statnosti. Spíše věci názoru je pak autorovo hodnocení iniciativ typu Impuls 99 jako pozitivního momentu pro rozvoj české politiky (s. 328). Zejména z důvodů snahy nahradit klasické procedury parlamentní demokracie něčím jiným musí recenzent dojít ke zcela opačnému hodnocení.

Celkově lze doplnit kritické poznámky ke knize konstatováním, že autoři mohli pracovat s větším množstvím relevantní odborné literatury, že místy došlo k poměrně nelogickému řazení kapitol a podkapitol a že sympatická snaha o kombinaci institucionálního přístupu a procesuální analýzy občas trochu „zaskřípala“. Přesto však máme v knize Karla Vodičky a Ladislava Cabady co do činění s velmi kvalitní a pečlivou prací shrnujícího charakteru. Najde si jistě své místo jako nepostradatelná příručka ve vysokoškolské výuce, ale lze jen doufat, že její využití bude daleko širší. Zároveň lze doufat, že nezůstane nadlouho jedinou monografickou prací k českému politickému systému.

Vít Hloušek

Michal Kubát:

**POSTKOMUNISMUS A DEMOKRACIE.
Politika ve středovýchodní Evropě.**

Praha: Dokořán, 2003, 126 stran.

Doba bezmála čtrnácti let od pádu reálně socialistických režimů ve střední a jihovýchodní Evropě je již poměrně postačující k tomu, aby v rámci politické vědy docházelo k pokusům o bilancování této epochy z hlediska utváření moderní demokratické pluralitní politiky. Vzhledem ke skutečnosti, že většina tzv. postkomunistických zemí se již v současnosti nachází ve fázi, kdy demokratickou transicí vystřídala etapa demokratické kon-